

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การจัดการความรู้ของทุนชุมชน และธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านจำรุง อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของทุนชุมชน และธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านจำรุง เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้แนวคิดปรากฏการณ์วิทยา โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเฉพาะราย (In-depth Interview) จำนวน 30 คน และจัดกลุ่มสนทนาเฉพาะประเด็น (Focus Group) โดยคัดเลือกตัวแทนของประชากร จำนวน 8 คน ซึ่งพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้คือ หมู่บ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง

ผลการศึกษาพบว่า จุดกำเนิดของการจัดการความรู้ของชาวบ้านจำรุง เกิดจากการเรียนรู้และปรับตัวในยุคแรกเพื่อการดำรงชีพเมื่อมีการย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในบริเวณนี้ ต่อมาเมื่อมีการแพร่เข้ามาของระบบทุนนิยม เมื่อชาวบ้านจำรุงได้ตระหนักรู้เท่าทันกับผลเสียที่เกิดจากระบบทุนนิยมที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง จึงเกิดการเรียนรู้และการจัดการความรู้เพื่อตั้งรับกับระบบทุนนิยมขึ้นมา โดยมีระบบเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ด้วยวิธีการรวมกลุ่มระดมความรู้ การแลกเปลี่ยนความคิด อันนำมาสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชนในที่สุด

การจัดการความรู้ทำให้เกิดการฟื้นฟูระบบภูมิปัญญาดั้งเดิมผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากภายนอก มีการเพิ่มเติมความรู้ใหม่ๆ โดยการศึกษาดูงาน การฝึกอบรม รวมทั้งนำเวทีสภาหมู่บ้านที่เป็นเวทีการปรึกษาหารือของผู้นำและสมาชิกในชุมชนมาเป็นเครื่องมือสำหรับระดมความคิดเพื่อหาองค์ความรู้ใหม่ และนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในการพัฒนากลุ่มกองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการจัดการความรู้ควบคู่กับการปฏิบัติงานจริง ส่งผลให้เกิดกองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชนที่มีความหลากหลายสอดคล้องกับวิถีชีวิต และความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชาวบ้านจำรุงในกลุ่มกองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชน มีหลายรูปแบบ เช่น การถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การเรียนรู้จากการศึกษาดูงาน การสังเคราะห์ความรู้โดยเวทีสภาหมู่บ้าน และการใช้เสียงตามสายเพื่อถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการจัดการความรู้ของหมู่บ้านจำรุง คือ ผู้นำชุมชน และคณะทำงานที่เสียสละ พร้อมทั้งมีบทบาทในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนเพื่อทำงานร่วมกัน

ระบบเครือญาติ และระบบอุปถัมภ์ที่มีอยู่ภายในชุมชนเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดการจัดการความรู้ของคนในชุมชน จากการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

โดยภาพรวมการจัดการความรู้ของหมู่บ้านจ่ารุงอยู่ในระดับดีแต่มีบางส่วนที่สามารถพัฒนา และยกระดับให้ดีขึ้นจากปัจจุบันได้ คือ การเปิดช่องทางให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้เรียนรู้ และเข้าใจถึงระบบภายในชุมชนที่เกื้อหนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ และนำไปสู่การพัฒนาชุมชน และการเปิดพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นในวงสนทนาที่เป็นทางการที่หลากหลาย เพื่อนำพลังเจียบที่มีอยู่ภายในชุมชนที่คนบางกลุ่มไม่ได้แสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ซึ่งพลังเหล่านี้เมื่อแสดงออกมาจะทำให้การดำเนินงานของชุมชนมีแนวทางที่หลากหลาย หรือเป็นปัจจัยหนุนเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้ และเป็นพลังในการขับเคลื่อนไปสู่การจัดการความรู้ที่สมบูรณ์ภายในชุมชน

การจัดการความรู้ของหมู่บ้านจ่ารุงเกิดขึ้นจากการตระหนักรู้ถึงอิทธิพลจากภายนอก ด้วยการกำหนดสร้างความรู้ใหม่ด้วยตัวชุมชนเอง โดยการดำรงวิถีชีวิตของชาวบ้านจ่ารุงอย่างมีอำนาจในตนเอง เพื่อลดอิทธิพลจากภายนอกพร้อมกับการฟื้นฟูการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะ ควรมีการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และทั่วถึง พร้อมทั้งสร้างเชื่อมั่นให้กับสมาชิกในชุมชน และสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้อย่างกว้างขวาง ในระดับนโยบายภาครัฐควรส่งเสริมสนับสนุนการจัดเวทีสภาหมู่บ้านให้เกิดขึ้นในทุกชุมชน และเสริมพลังให้คนในชุมชนกล้าแสดงความคิดเห็นในเวทีการประชุมที่เป็นทางการ ในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาด้านการเปรียบเทียบระหว่างชุมชน และการสังเคราะห์องค์ความรู้